

עניני שמות

1. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ז עמוד ב

רות - מאי רות? אמר רבי יוחנן: שזכתה ויצא ממנה דוד שריוהו להקדוש ברוך הוא בשירות ותשבחות. מנא לן דשמא גרים? - אמר רבי אליעזר דאמר קרא: ילכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ, אל תקרי שמות אלא שמות.

2. מדרש תנחומא (ורשא) פרשת האזינו

(ז, לב) [ז, זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור לעולם יבדוק אדם בשמות לקרוא לבנו הראוי להיות צדיק כי לפעמים השם גורם טוב או גורם רע כמו שמצינו במרגלים שמוע בן זכור על שלא שמע בדברי המקום...]

3. מהרש"א חידושי אגדות מסכת ברכות דף ז עמוד ב

מנלן דשמא גרים כי הכא דשמא רות גרם שיצא כו' וקמיייתי לה מדכתיב לכו חזו מפעלות וגו' שאין ליחס פעולה הרעה שהיא השממה להקב"ה וע"כ דרשו שמות מל' שמות שפעולות ה' נמשכים אחרי השם של אדם שהוא גרם

4. שו"ת מנחת אלעזר חלק ד סימן כז

ראיתי מדי עברי בהס' שו"ת תשורת ש"י (מה"ק סי' ה') שכל' בצ"ע במעשה שמת האב ר"ל וביום זה הי' לו בן למול וכיון שקורין השם בשעת המילה וגם המנהג לקרוא להבן על שם אביו ע"כ דעתו שלא למול ולקרוא להבן בשם אביו טרם קבורת אביו וטעמו דקריאת השם הי' העתקת הנפש מהמת למי שנקרא בשמו ועפי"ד הזה"ק ובריקאנטי (פ' תצא) כי לאו דלא תלין הוא כי כל עוד שלא נקבר לא יתגלגל באחר וכו' לכן צוה לקבור מיד כי אולי מיד ימצא מנוח אשר יוטב לו עכ"ל. ובתשו' תשורת ש"י הנז' (בסי' תר"ל) השיב למי שנולד לו זכר ולפני מילתו מת אביו או אחר אם נכון לקרות שם התינוק בשם הנפטר העלה מש"ס מ"ק (כ"ה ע"ב) דרב חנין חתני' דבי נשיאה הי' ולא הי' לו בני בעי רחמי והוי לי' ההוא יומא דבעי למימיהלי נח נפשי' וכו' ואסיקו לי' חנין על שמ' הרי דאף כשהי' נולד הי' ר"ח חי עוד מ"מ אסוקי לי' חנין על שמו. ולא הזכיר כלל ממ"ש בתשו' אחרת (סי' ה') והיינו משום דפשיטא לי' דבעובדא דהכא לאחר קבורתו של הנפטר יוכלו אח"כ לקרוא השם גם למי שנולד עוד בחיי הנפטר כנז'. והנה לבבי לא כן ידמה כלל. ודבריו ז"ל תמוהים והני מילי סתרא"י מופרכים וסותרים מעיקרא ממ"ש (בסי' ה') כנז' דקריאת השם הי' העתקת הנפש מהמת למי שנקרא בשמו. וזה אינו ברור ולא הביא שום ראי' מוכחת שיש בה ממש. דממ"ש הי"ש"ש בגיטין בקריאת שם ישעי' דלא מסמנא מילתא היינו משום שהנביא ישעי' הרגו בן בנו עיי"ש בודאי אין ראי'. דז"א רק כעין סימנא מילתא למזל הבן. דאם נאמר שנעתק הנפש להנולד ע"י קריאת השם אדרבא מה טוב הי' אם יוכלו להמשיך הנפש הקדוש של הנביא ישעיהו בתוך הבן הנולד וכן מכל הצדיקים אם יקראו מהמון את שמות בניהם בשמם וכי ימשכו ויעתיקו בע"כ את נשמותיהם להנולד שיקראוהו בשמו גם אם יהי' מי שיהי' בין פחותי ערך הגרועים ולכולם יבא מחלק נשמתו שיכריחו ע"י קריאת השם לבניהם בודאי לא ניתנו הדברים להאמר כלל לכל בר דיעה... ועובדא ידענא הנודע ומקובל בידנו כי רבינו הקדוש הגאון א"א מוהר"ר אלימלך זי"ע מליזענסק בעל נועם אלימלך צוה לבת אחותו שהיתה אמו של זקיני הגה"ק מהרצ"א מדינוב זי"ע בעל בני יששכר לקרוא לבנה הנז' (בעל בני יששכר) [עוד טרם הולדו] בשם "אלימלך" כשמו וכשהובא לפניו זקיני הנז' כמו בן ג' שנים (בחיים חיותו) והודיעוהו כי שמו "צבי אלימלך" הקפיד על מה ששינו והוסיפו עוד שם א' על שמו...

5. שו"ת מהרש"ם חלק ו סימן י

מכתבו הגיעני, וע"ד שאלתו באשה א' נכבדה שנדבה להקדיש מעשי ידי' לביהכ"נ, וארגה מכסה של משי שיהי' מונח על העמוד במקום עמידת הש"ץ לתפלה, ותפרה באותיות של שש ומשי כתר תורה ובתואר חצי עגולה תפורות בחוטים מזהבים תיבות ותקבל ברחמים וברצון את תפילתנו, באותיות לשון הקודש, ועל שולי המכסה תפרה את שמה בלשון וכתב הגרי, והמכסה עולה בשיווי מאה קראהנען, ורבים מוחים יען שכתבה את שמה בכתב ולשון הגרי...

ולענ"ד באם שתפרה את שמה כפי שהוא בלשון עברי, ורק שהכתב הוא הגרי, אז יש מקום לצדד מהטעמים שכתב רו"מ, אבל באם ששינתה את שמה והציגה אותו בכינוי כפי שקורין העכו"ם כנהוג בזה"ז, הרי יש בזה פוקה ומכשול להיות בכלל מעכבי הגאולה, שהרי חז"ל מנו זאת בין זכויות ישראל במצרים שנגאלו בשביל שלא שינו את שמם, והיא שעמדה לאבותינו, ועי' שו"ת מהר"ם שיק סי' קס"ט שהתמרמר מאד על המנהג הרע הזה שמשנים שמותיהם, והביא כמה ראיות לזה ע"ש, ואין לומר דהגם שד"ז נחשב לזכות בשעת יצ"מ, אבל אין במניעתו עון וחטא אם אין עושים כן. זה אינו שהרי אמרו בירושלמי פ"ק דיומא ה"א כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו, והוי כמעכב הגאולה... ועצתי אמונה באם שקשה הדבר לפני' להפסיד לקרוע משם התפירות ההם, נכון הדבר לארוג עוד יריעה קטנה ככף יאש משובצת בתפירות אותיות של שמה בלשה"ק, ולתפרו מסביב על המקום של תפירות אותיות של שמה בלשון הגרי, ויהיו אותיות לשה"ק למכסה עתיק ע"ג מקום אריגת שמה בלשון הגרי... וגם באופן שלא שינתה שמה בלשון רק בכתב נכון הדבר לעשות כן כנ"ל, למען ידעו הרואים כי תועבה הם לנו לשונות אחרים במקום קדשינו ובזה יהי' תפארת ללשה"ק...

6. שו"ת מהר"ם שיק יורה דעה סימן קסט

אם אמנם שאין אני יודע לכנות אותו מ"מ ראיתי שראוי להשיב על הדבר אשר שאל שיש בני אדם שמכנים עצמם בשם הגוים ומעלתו נ"י הוכיח אותם דהרי אמרו במדרש שבזכות זה שלא שינו את שמם זכינו לצאת ממצרים והם משיבים שלזה די במה שיש להם שם יהודי לקרותם בו לעלות לתורה וזה דבר הבל וטפשות כי בוודאי יש בזה איסור דאוריית' כמ"ש הרמב"ם בפ' י"א מהלכו' ע"ז דמקרא מלא נאמר בסוף פ' קדושים ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי ומשם יליפין בספרי דאין רשאין לדמות להם בשום אופן וכל שהוא עושה לדמות להם עובר על מה שנאמר בתור' דאסור לנו לדמות להם וכשם שאסור לנו להדמות להם במלבושם ובהילוכם ובשאר מנהגייהם ה"ה וכ"ש דאסור לדמות להם בשמם ועלינו לעשות כמו שעשו אבותינו שנאמר בהם ויהי שם לגוי גדול ודרשו חכ"ל מלמד שהיו ישראל מצויינים שם:

וביותר ביאור אמרתי הכוונה דהנ' בהיותי רב דק"ק יערגין סמוך לפרעשבורג ופעם נזדמן לי כשמסרתי המאטרקיעל להשר המיועד לזה התרעם לפני ואמר כי לא נאה מה שיהודים קורין עצמם בשם הגוים ושאר כל האומות מחשיבין השמות הבאים להם מראש האומה דהיינו אונגארי' פראנצעזיא וכדומה כולם מחשיבין הלשון והשמות שלהם ואינם משנים בשום אופן כי מחזיקי' זאת להם לכבוד ולתפארת והיהודים אשר הם מקדמוני האומות קיומי העולם המה בושים עצמם להקרא בשם העצם ומשנים שםם לשם האומה' וזה להם גנאי גדול ולא הי' בפי מענה להשיב לו אבל דחיתי אותו בדברים שהגלות גורם זאת:

אבל באמת גם בזה נתקיים בנו הקרא כי דור תהפוכות המה בניס לא אמונ' במ שאבותינו וכל הדורות אשר לפנייהם הי' עליהם עול הגלות בתקפו ומ"מ לא שינו את שמם ולא הי' להם שם הישראלי לביוש ולבזיון ואדרבה הי' להם שם הישראלי לכבוד ולתפארת וכמו שאמרו חכ"ל על הקרא איש יהודי הי' בשושן שהי' מוכתר בנימוסין שעשה לעצמו כתר שהוא יהודי וקיימו בחקותיהם לא תלכו ואבדיל אתכם מן העמים ועכשו שהוקל כובד הגלות ואין הישראלי' מבזים בין האומה' הם משנים שמם ולשונם כדי לדמות עצמם לאוה"ע... והיינו דדרשו בספרי שהיו מצויינים שם דהיינו מלשון שם והיינו שהיינו מצויינים ג"כ בשם אעפ"י שעבדו עמנו עבודת פרוך אפ"י לא נתנו לקרות לעצמם בשם הגוים ושם היהודי לא הי' להם לבוז ולקלון וזהו שעמדה לאבותינו ולנו בצאתינו ממצרים...

7. שו"ת מהרשד"ם חלק יורה דעה סימן קצט

שאלה אלו האנוסים שבאו מפורטוגל והיו להם שמות כשמות הגוים ואחר שבאו לבקש את ה' ואת תורתו משנים שמם לשמות בני ישראל ויש להם צורך לכתוב ממקום אשר הם יושבים ביהדותם אל המקום אשר היה להם שמות כשמות הגוים' אם לקרוביהם ואם למי שנושא ונותן ממונם אם יכולים לכתוב ולשנות שמם כשמות אשר היו להם בגיותם או אם יש חשש איסור בדבר מפני שנראה מקיים היותו עדין גוי ובלתי מודה בתורת ה'

תשובה אמת כי מדת חסידות לא קאמי' דודאי מדת חסידות הוא להרחיק האדם עצמו בכל מיני הרחקת שאיפשר ובפרט למי שעברו על ראשו המים הזדוני' אכן מן הדין נר' בעיני דבר בר' שאין בזה חשש איסור כלל...

8. ויקרא רבה (וילנא) פרשת אמור פרשה לב

ד"א ויצא בן אשה ישראלית הה"ד (שיר / השירים / ד) גן נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום... רב הונא אמר בשם בר קפרא בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים שלא שנו את שמם ואת לשונם ולא אמרו לשון הרע ולא נמצא ביניהן אחד מהן פרוץ בערוה לא שנו את שמן ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין לא היו קורין ליהודה רופא ולא לראובן לוליאני ולא ליוסף לסטיס ולא לבנימין אלכסנדרו'...

9. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן 10

אם לשנות שם לעז לשם בלשון הקודש שקורא לבתו ע"ש אמו בע"ה י"ג כסלו תש"מ לאברך אחד.

הנה בדבר שמות של לעז שכתבתי שאף שהוא דבר מגונה אינו איסור שלכן חזין שכמה שמות של לעז מכל מדינה ומדינה נעשו במשך הזמן דגלות הארון שנתחלפו המדינות, שאף שמסתמא צווחו מתחלה נשתקעו השמות בין ישראל עד שנקראו כבר לשמות ישראל ובשמות נשים הם ביותר אצלינו שאנו מבני אשכנז הם משמות אשכנז ומגולי ספרד הרבה שמות משל ספרד וגם גאוני עולם מגדולי הראשונים כבעל המ"מ ששמו היה רבינו ווידאל וכמה גאוני כדמשכחין בתשובות ראשונים וגם שם מיימון אביו של הרמב"ם כנראה שהוא שם לעז, שלכן ח"ו לנו לומר שלא עשו כהוגן דאחרי שכבר נתרגלו ישראל באלו השמות אין בזה שייכות לטעם הגנאי ואין לשנות לקרא שם בנו או שם בתו על שמות הזקנים והזקנות שנקראו בשמות לעז שהוא ענין כבוד המשפחה אף שהם מדור הקודם שעכ"פ איכא עליו לכבדם וכ"ש כשיש עליו לקרא על שם הוריו ממש שחייב בכבודם וגם בדברי חז"ל במדרשים איתא שקורין עכשיו הבנים והבנות ע"ש דורות הקודמים צריך לקרא כפי השם שנקראו אף שהוא שם לעז בלא שינוי. ולכן כשתלד אשתך תחי' בשעה טוב / טובה / ומוצלחת והולד תהיה בת תקרא אותה על שם אמך ע"ה. אבל מכיון שאמך ע"ה מתה צעירה בימים וגם שלא כדרך סתם מתים יהיה כדאי לקרא משמות אמך רק שם גיטל, כי שם דריזל בהוספת הדלת לא ידוע לי איזו שם הוא ובלא שום מובן, ולהוסיף עוד שם משמות הצדקניות שבקראי שלדעתי היה טוב אם אפשר בשם חנה ותקרא גיטל חנה, וגם יש לקרא גם חנה גיטל, ואין קפיא דבה...

והנה בעצם הא מצינו הרבה שמות של אמוראים שנקראו בשם דארמית כגון ר' פפא ור' זביד ומר זוטרא ומר קשישא ומר ינוקא ועוד הרבה ומהגאונים רובם נקראו בשם ארמית, אך אולי יש לומר דארמית שאני כדאיתא בירו' סוטה פ"ד ה"ב לא תהא לשון ארמי קלה בעיניך שהרי הוא נמצא בתורה ובנביאים ובכתובים, וגם עיקר הגמ' דבבלי' וירושלמי הוא בארמית ותרגום אונקלוס הוא בארמית והקדיש הוא בארמית שלכן אולי גם השמות עדיפי, וגם הרבה שמות דארמית היו בעולי' בבל' ושמות אנשי כנה"ג כנסת הגדולה= היו רובן דארמית ואף שאיתא במדרשות שלא

היו שמותיהן נאים לא משמע שהוא בשביל שהיו ארמית וגם לא נאמר שם בלשון גנאי אלא לומר שם לענין המעשים שהיו טובים שזה מופה את הכל.

והנה יש מקום לומר דזה ששיבחו חז"ל ויק"ר ל"ב בגלות מצרים שלא שינו את שמותן הוא לקודם מתן תורה שלא היה היכר גדול בשביל קיום המצות דבני נח ובפרט שחלק גדול מישראל עבדו ג"כ ע"ז ורובן לא מלו את בניהם עד סמוך להגאולה כשהיו צריכין לאכול הפסח שמל אותן יהושע ומשמע שהיה רוב גדול לבד שבט לוי שהם מלו את בניהם כדכתיב ובריתך ינצורו בברכת משה ואף שפרש"י על אלו שנולדו במדבר היה זה גם במצרים כמפורש במדרשות, שלכן בשביל האמונה שיגאלו ורצו שיהיו ניכרין שהם ישראל הנהיגו להקפיד שלא ישנו את שמם ולא ישנו את לשונם ומטעם זה שייך זה להגאולה משום שבשביל אמונת הגאולה הקפידו על זה, אבל אחר מתן תורה אין לנו חיוב מדינא וגם לא מעניני זהירות ומוסר אלא מה שנצטוונו התרי"ג מצות לדורות והמצות שנצטוונו לשעה וכפי שנאמרו בתורה שבעל פה ולכן לא הקפידו ע"ז רבותינו... ואף שמסתבר כן מסתפינא לומר זה בלא ראיות גדולות. ידידו, משה פיינשטיין.

10. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב סימן קכב

אם יש קפידא לקרא שם תינוק על שם קרוב אחד שמת צעיר כבן כ"ח שנה ט"ו טבת תשכ"ח. מע"כ ידידי הנכבד מהר"ר חיים ברעסלער שליט"א.

הנה בדבר ליתן שם לתינוק הנולד בשם שנקרא אחד קרוב שמת צעיר לימים, יש בזה קצת קפידא. דהא איתא ביש"ש גיטין פ"ד סימן ל"א בדיני השמות בשם ישעיה כתב דאף שישעיהו הנביא היה נקרא ישעיהו אין העולם רגילין לקרות על שם הנביא משום דרוע/דריע/ מזליה שנהרג אלא קראו אותו ישעיה על שם ישעיה שנמצא בדה"י, והובא בב"ש בשמות אנשים אות י' אבל כתב שהרמ"א שכתב /אהע"ז/ בסימן קכ"ט סעיף כ"ו דצריך בסתמא לכתוב גדליהו אם לא שאומר בודאי ששמו גדליה פליג, דהא טעם הרמ"א הוא דבסתמא נקרא אחר גדליהו בן אחיקם אף שנהרג, אלמא דסובר הרמ"א דאין להקפיד על זה דלא כיש"ש. אך אולי יש לומר דלא פליג הרמ"א אלא בשם נביא וצדיק מפורסם בהקראי כהא דישעיהו וגדליהו שמכיון שהיו נביאים וצדיקים אין להקפיד כל כך מצד שאירע מזליהו דעכ"פ עדיפי מלקראו בשם אנשים אחרים שהם אינשי דעלמא, אבל בשמות דאינשי דעלמא אפשר מודה שיש להקפיד כדסובר היש"ש. אבל אין לומר כן דהא בשם גדליה איכא אבי אביו של צפניה הנביא שהיה צדיק ואולי גם נביא... ולכן מן הראוי להקפיד שלא לקרא בשם מי שהיה ריע מזליה.

אבל לא ידוע במת על מטתו כשלא היה זקן באיזו שנים שייך להחשיב שהוא ריע מזליה דהא שמאל הנביא ושלמה המלך חיו רק נ"ב שנה ורגילין טובא ביותר לקרא בשמם שמאל ושלמה, וחזקיהו המלך חיה רק נ"ד שנה וקורין בשמו, וא"כ אפשר שלא נחשב ריע מזליה כלל במת על מטתו אף שהיה עוד צעיר מזה במותו השנים שנקצבו להאדם אולי אינו ענין קללה, אלא שליותר לא ראה הקב"ה בו צורך שיהיה בעוה"ז לבד מאלו שמתו לעונש דמיתה וכתר ובני עלי שמפורש בקרא דהוא לעונש משום החטא. אך אלו שמותו קודם שהולידו בניו מסתבר שהוא מצד ריע מזליה לעונש ויש טעם להקפיד שלא לקרא תינוק בשמם...

אבל נראה דאם ישנה השם במקצת מכפי שנקראה אחותו אין שוב בזה קפידא, דהא כתב היש"ש שם ואולי כיוונו למעלת הנביא ושינו בו קצת, היינו ששם ישעיה שאצלינו הוא על שם הנביא אבל מפני שאירע מזליה שינו קצת לקרא ישעיה ולא ישעיהו. וזה מהני לסלק הקפידא, וכן איתא בחת"ס סימן כ"ח בשם עקיבא שאצלינו הוא על שם ר' עקיבא התנא ומשנים הרבה לכתוב עקיבא בהא אף שבגמ' נכתב עקיבא באלף כי היכי דיהיה שינוי קצת באשר שר"ע נהרג עיי"ש, הרי חזינן דשינוי קצת מסלק הקפידא. ואם הוא שם שאין יכולין לעשות איזה שינוי טוב לקוראה בשני שמות דהוא להוסיף עוד שם על שם האחות, וזה ודאי מועיל לסלק הקפידא. ידידו, משה פיינשטיין

11. ים של שלמה מסכת גיטין פרק ד

...ישעיהו, כך נמצא כתוב ישעיהו בכל ספרי מלכים וישעיהו. אכן העולם אין רגילין לקרות לשום אדם ישעיהו, כי אם ישעיה לחוד, ומצאתי בדברי הימים (א', ג', כ"א) ישעיה. ואינו ישעיהו הנביא, ואמינא מסתמא לא קראו אחריו, כי ריע מזליה, וכן בנו מנשה קטליה במיתה קשה ומשונה (יבמות מ"ט ע"ב) וקראו הבנים אחר ישעיה של דברי הימים. ואולי כוונתו גם כן למעלת הנביא, ושינוי בו קצת. ולכן מן הסתם יש לכתוב ישעיה...

12. שו"ת חתם סופר חלק ד (אבן העזר ב) סימן כה

חשתי ולא התמהמהתי להשיב על דבר נחוץ בנתינת גט להרשל בן ישעיהו... ונ"ל דגם רמ"א מודה דאין קורין שם על מי שלא הי' סופו טוב ומודה רמ"א דיש לכתוב עקיבא בה"א בסוף ולא באלף אע"ג דכל ר"ע בש"ס באלף בסוף מ"מ מפני שסרקו בשרו במסרקות של ברזל וזה נרמז באלף שיצאה נשמתו באחד ע"כ כותבי' ה"א בסוף שמרמז על שמחה הנרמז בס"ת =בסופי תיבות= אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה כמו שגילה בחלום לרבנו יצחק אור זרוע וכמ"ש מהרש"ל ולזה נתכוון נחלת שבעה בשם עקיבא ע"ש ומה דפליג רמ"א בגדלי' וה"ה בישעי' נ"ל דמצאתי בס' שמות בשם ישעי' וז"ל אמר שמחה מצינו בס' ד"ה א' ס' כ"ה השמיני ישעיהו בניו ואחיו עכ"ל. והנה המעיי' שם יראה בתחלת הקפיטול נזכר גדליהו וצרי וישעיהו ועוד שם גדליהו השני הוא ואחיו השמיני ישעיהו הוא ואחיו. מצינו ב' אלו גדולי עולם מתיחס' על הדוכן מלאי זיו והי' קודם לישעי' בן אמוץ וגדלי' בן אחיקם וס"ל לרמ"א שוב אין כאן מיחוש אף שנהרגו אלו כיון שכבר הי' מי שנקרא בשם זה ועמדו ברומו של עולם וכעין שכ' תוס' בשבת י"ב ע"ב לענין שבנא וכי היכי דס"ל להתוס' לענין איסורא דשם רשעים ירקב ה"נ ס"ל לרמ"א לענין סכנתא דריע מזלא הנ"ל ומ"מ נראה דעת מהרש"ל וסיעתו דחמירא סכנתא מאיסורא בשגם דלענין איסורא נמי עיי' תוס' ר"פ שני דייני גזרות וק"ל.

13. שו"ת חתם סופר חלק ד (אבן העזר ב) סימן יח

...ועל זה כל מעלתו דאפי' קאי אהגוף מ"מ משה יהודה אינינו שם א' שהגוף הזה נקרא בשניהם בשם א' אלא נקרא משה וגם נקרא יהודה ומשום כן מותר לחלקם בב' שיטות כי יש לגוף הזה ב' שמות... ועוד נ"ל דלפנים לא היו נהגין לקרות בשני שמות בבת א' כי חדשים מקרוב באו ואפי' יעקב אבינו ע"ה לא מצינו שנקרא יעקב ישראל בפ"א ולא מצינו בכל השמות שבתנ"ך וש"ס ופוסקים שיקרא א' בב"א ב' שמות ביחד ושלהי יבמות כך קורין אותי בעירי יוחנן בן יונתן ארי' ונראה דהאי ארי' אינינו שם עצם כלל כ"א תואר משפחה על שם גבורתו ונקרא כן האב וגם הבן ע"ש זולת אבא שאול אבא יודן אבא גורין דאבא הוא שם בפ"ע ואיך הוה שם בפ"ע והיו נקראים מ"מ נ"ל מדלא מצאתי כן אלא עם צירוף אבא יראה שהוא שם א' כמו פדה צור גמליאל אבל יודן רב של יהודים וכדומה וכן משמע ביש"ש שכ' מעשה שהאב רוצה לקרות הבן בשם אביו והאם רצתה לקרותו בשם אביה יאיר ומזה נולד שם חדש שניאור ר"ל שני מיני אור מאיר ויאיר וקשה ה"ל לקרותו מאיר יאיר אע"כ לא נהגו כן בזמנו עדיין וכן בספר נחלת שבעה העיד ע"ד הפלא שהוא ראה אנשים שהיו נקראים בב' שמות יחד ש"מ דלפנים לא הוו שכיחי'...

14. תשובות והנהגות כרך א סימן תרח

שאלה: אביו ואחיו מתו ואין אחריהם שם, ורוצה לקרות הבן על שם שניהם

נראה שעיקר השם היינו מה שקורין אותו, ואין תועלת בשם הנוסף, דמה שנהגו ישראל לקרוא בן ע"ש אביו או זקנו וכמבואר בתוס' ברכות ד. גבי בניהו בן יהוידע שקרא לבנו יהוידע כשם אביו, וכן מבואר בעיקרי דינים (כ"ו), וסגולתו ששם הנפטר נשאר לעולם, ולפי זה ממ"נ אם קורא שתי השמות אין זה אביו ולא אחיו, ואם לא קורא אלא שם ראשון אין בנוסף תועלת.

ושמעתי בשם רבינו החזון איש זצ"ל לא לקרוא שתי שמות שאם אינו קורא אחר כך בשתי השמות אין תועלת, וכשאינו קורא שני השמות נכנס לספיקות כשחותם שטרות בשם אחד ולתורה קורין אותו בשתי השמות, ולכן אם אין בדעת ההורים לקרוא אותו תמיד בשתי השמות, יש למנוע לקרותו לכתחילה שתי שמות, והוסיף שבלאו הכי עיקר השם אינו מה שקורין אותו פעם אחת בשעה שנולד בלבד, רק אם נקרא כן תמיד זה שמו.

ובנידון שלפנינו אמרתי לקרוא בשם האב לבד, דכבוד אחיו הגדול היינו מפני כיבוד האב (כמש"כ הרמב"ן לסהמ"צ שורש ב', וע' בכנסת יחזקאל ס' כ"ה), וגם אינו אלא מדברי סופרים (עי' ר"מ ספ"ו מממרים ובסהמ"צ שורש ב' וברמב"ן שם ומנ"ח מצוה ל"ג) וכבוד אביו קודם, ולכן עליו לכבד אביו ולקרוא בשמו לבד, אלא אם אביו נפטר בקיצור ימים או סבל מאד בחייו נהגו להוסיף עוד שם.

15. במדבר פרשת מטות פרק לב

(מא) ויאיר בן מנשה הלך וילכד את חותיהם ויקרא אתהן חות יאיר: (מב) ונבכ הלך וילכד את קנת ואת בנתיה ויקרא לה נבכ בשמו:

16. בראשית רבה (וילנא) פרשת נח פרשה לו

ז [י, כא] ולשם יולד גם הוא אבי כל בני עבר וגו'... ולעבר יולד שני בנים שם האחד פלג כי בימיו נפלגה הארץ, רבי יוסי ורשב"ג רבי יוסי אומר הראשונים ע"י שהיו מכירים את ייחוסיהם היו מוציאים שמן לשם המאורע, אבל אנו שאין אנו מכירים את ייחוסינו, אנו מוציאים לשם אבותינו, רשב"ג אומר הראשונים על ידי שהיו משתמשין ברוח הקודש, היו מוציאים לשם המאורע, אבל אנו שאין אנו משתמשין ברוח הקודש אנו מוציאים לשם אבותינו...

17. מהר"ץ חיות מסכת גיטין דף נ עמוד א

ודע אע"ג דאמרו בבראשית רבה ס"פ ל"ז על קרא בימיו נפלגה הארץ. ר' יוסי ורשב"ג ר"י אומר ראשונים שידעו ייחוסיהם היו מוציאים שמם לשם המאורע. אבל אנו מוציאים לשם אבותינו. ורשב"ג אומר דראשונים שהיו משמשים ברוה"ק היו מוציאים שמם לשם המאורע. ועכשיו שאין משמשין ברוה"ק אנו מוציאים לשם אבותינו ע"ש. בכל זאת לא מצינו בזמן התנאים והאמוראים שהיו נקראים על שם אבותינו. [עי' בסה"ד סדר תנאים ואמוראים אות א' סוד"ה אדמון וז"ל רב אהרן אמר פרק הגוזל קיט ב' מנחות ע"ד ב' אהרן גד ואשר דוד ושלמה. ובלא ספק דרק מקרה קרה שלא היו חכמים בזמניהם שיהיו נקראים בשם זה. או שלא היה לחז"ל לספר מאנשי זמנם אשר היה שמם כן. כמו שמצינו (קדושין ל' ע"א) זבולון בן דן תלמיד שמואל. הנה לא מצינו בשום מקום שיהיה איש בזמן התנאים והאמוראים ששמו זבולון או דן רק במקום זה ובכ"ז מוכח מכאן דמ"מ היו נקראים גם בזמנם בשם זה. וצא ולמד גם על שאר שמות שלא נזכרו במשנה ותלמוד אינו בכוונה אלא ע"פ מקרה:

18. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן י

א. במה שוודאי שאין איסור בקריאת בנים ובנות בשמות לעז כיוון שהרבה גדולי עולם נקראו בשמות כאלה.

הנה בתשובתי באג"מ או"ח חלק ד' סימן ס"ו כתבתי שלקרא הבנים והבנות בשמות לעז הוא דבר מגונה, ואינו איסור, הוא ודאי אמת וברור. ומסתבר שוודאי צווחו מתחילה, עד שנשתקעו השמות בין ישראל, שנקראו כבר לשמות ישראל. וכדהבאתי הרבה גדולי עולם שנקראו בשמות לעז, כרבינו ווידאל בעל המ"מ והר"מ מיימון אביו של הרמב"ם. וכשתעיין בריב"ש תמצא ערך כ"ה שמות ת"ח שהם שמות לוועזיות לבד, שכנראה לא היה להם אלא זה השם דלעז לבד. ומה שפי' מע"כ איזה שמות שיש להם באור... אבל אף אם נימא שהשם יש לו פירוש וכוונה, האם בשביל זה אין שם זה משמות של נכרים דהמדינה. ואם רוצה לקרא לבנו בשם חיים לסימן ברכה, הלא יותר טוב ונקל לקרותו חיים בלשון הקודש שגם מלאכי השרת מכירין, ולא ביבאנט ובנבנשת ולא ווידאל. אלא היה זה משום הסביבה שבגלות, שכל הדיבור המובן והמורגל אף לרובא דרובא, וגם

אצל חכמי התורה ובלמוד התורה, היה רק בשפת המדינה. דחכמי צרפת דיברו ולמדו התורה, במה שהוצרכו לברר הרב לתלמידיו וגם חכם לחברו חכם, רק בצרפתית. וחכמי ספרד שהיה מתחילה בשפה ערבית, למדו בערבית וחברו חיבוריהם בלשון הערבי, כדמצינו הסוגיות הקשות ביאר הר"ף בלשון ערבי. וגם הרמב"ם כתב פירוש על משניות בלשון ערבי, וכן ספר מורה נבוכים, ורק ספר פסקי הלכות שקראו היד החזקה חיבר בלשון הקודש, משום שלא רצה לשנות ספר של הלכות פסוקות מלשון המשנה. אבל חכמי צרפת אף שלמדו ולימדו לתלמידים בשפת צרפתית, לא מצינו שחיברו חיבורים בכתב אלא בלשון הגמ'. וכן חכמי אשכנז אף שלמדו ולימדו בשפת אשכנז, לא מצינו שחיברו בכתב אלא בלשון הגמ', אבל בכל הענינים דברו בשפת אשכנז. ושפת אשכנז זכתה מברכת נח, יפת אלקים ליפת, שאף אחר שירדו משם לפולין ולרוסלאנד אשר משלה גם על ליטא וליטביא ועוד מדינות, שנשאר שפת אשכנז לשפת היהודים, אך שנתערבו הרבה תיבות מלשונות פולין ורוסלאנד, וגם ממדינות הקטנות, שממילא אינה שפת אשכנז ברורה, אלא נעשה כשפה חדשה בשם אידיש, אף שרוב השפה הוא שפת אשכנז, וגם איכא שינוי בהברותיה. ושפה זו היא גם אצל היהודים באונגארן וכן במדינות הקטנות ביוראפ, ואף במדינות הגדולות דצרפת וענגלאנד, שרובא דרובא של היהודים הנמצאים עתה, באו מחדש לשם מרוסלאנד ופולין, וכל המדינות שהיו תחת רוסלאנד ושייכות עמהם, כולם נחשבו כבני אשכנז, ודיברו כל השנים בשפת אשכנז זו, שנקרא אידיש מחמת ההברה ומחמת עירובי מלים מלשונות פולין ורוסלאנד ושאר מדינות. ולימוד התורה בכל הישיבות הגדולות, ואף באידיש, הוא באידיש. אף שאיכא שינוי קצת בהאידיש ממקום למקום, מצד עירוב שפת המדינה שהם שפות אחרות בכל מקום ומקום.

אבל אף אחר שרוב ישראל דברו באידיש, היה חלק גדול שדברו רק בשפת המדינה אף אלו שידעו לדבר גם באידיש. ומטעם זה הרבה שמות עוד יותר משמות דלה"ק נקראו האינשי, אף באנשים, ובנשים הם רובא, בשמות המדינה. אך אחר שנעשה שפה בשם אידיש שעיקרה אשכנזית, מאחר שהשמות שקראו כשהיו באשכנז נשתקעו אצלם, נעשו כשמות של שפת האידיש. אבל בתחילה כשהיו אבותינו דורות הקודמים באשכנז, קראו הרבה לבניהם ובנותיהן בשמות המדינה. ובשביל זה כתבתי דמוכרחין ליתן שם הילדים על שם הזקנים והזקנות שהוא כבוד המשפחה...

ג. בענין המנהג לקרוא לאדם בשני שמות יחד

והקריאה בשני שמות יחד לא היה זה בדורות הקודמים, אף אחר זמן הגאונים. דמהרש"ל ביש"ש גיטין פ"ד סימן כ"ד, כתב דאין דרך להיות לאדם שני שמות כאחד. ובנחלת שבעה סימן מ"ה סעיף כ"א אות י"ב, כתב ואם ניתן לו שני שמות בשעת מילתו ונקרא בשתייהן כאחד, כאשר שמעתי שבמקצת מקומות נהגו כך. הרי שבמקומו, וברוב מקומות, לא היו קורין בשני שמות כאחד. ומסיק, ואני היכרתי אחד שהיה נקרא בין הבריות בשני שמות כאחד. משמע שהיה זה דבר חידוש אצלו. והוא דבר זה בהקדמת הגרא"ז מרגליות על ספרו טיב גיטין. ומסיק בהקדמתו, ועתה רבו מאוד שמות הכפולים. ובזמננו עדיין רבו, ואולי עוד יותר מבזמנו, בין באנשים בין בנשים. ובתוס' איכא חכם אחד בשני שמות היינו בשם הר' יעקב ישראל (בחולין ק"ב ע"א תוד"ה הני מילי, ובספר הישר לר"ת חלק השו"ת סימנים מ"ח, נ"ג - נ"ד ובעוד מקומות) אבל לא היה שכיח. אבל מכיוון שעד אחר זמן הנחלת שבעה עדיין לא היו רגילים בשני שמות, אין לומר כסברת מע"כ שמטעם לחץ השיעבוד הותחל זה. שהרי לחץ השיעבוד לא היה אלא בזמן הראשונים דרבנותו של רש"י, עד זמן מהרש"ל. וגם בזמן ההוא הנקרא ימי הביניים, לא לחצו את היהודים שיהיו כמותם, אלא אדרבא להפרישם, שידורו במקומות מיוחדים שנקראו "געטא". והיו במקומות הרבה גם חומות סגורות, וגם היו צריכים להתלבש שלא כאנשי המדינה, אף בהמקומות שלא היו צריכין ללבוש אות קלון.

אך היה שייך לומר סברא כזו בשמות הנשים שלפניהן היה קל לצאת מן הגעטא לרחובות של הנכרים, שלכן גם קראו אותן הרבה בשמות נכרים, דכשיצאו לרחובות הנכרים לדברים הנחוצים מאד, שלא היה אפשר להשיג בגעטא, לא יכירום שוטרי המדינה. וגם עצם היציאה לא היה אפשר, דאף ששיחדו לשומר הגעטא שייחום לצאת, לא היה מניחם, אלא כשלא היה ירא שיכירום השוטרים. וכשהיה להן שמות של יהודים לא היה אפשר זה. ולכנות שם נכרית רק כשתצא מן הגעטא, היו יראות, שמאחר שלא היו רגילות בשם זה, יכירו שאין זה שמה. ומצד זה לא היו קורין אלא בשם נכריות לבד.

אבל אינו נוגע לנו לידע סבת הדבר דאף שהיה זה שלא כהוגן ומיחו בהם, מכיון שליכא ע"ז איסור גמור, לא הועיל כדלעיל. אך טעם זה מועיל לסלק אף הגנאי שלא יהיה על ישראל, אף לא על סתם אינשי שאינם בני תורה, שכל בני ישראל נקראו קודש. אבל בשמות השייכים לע"ז, כהא דכמרים מפורסמים וכדומה, וודאי אסור לקרוא, בין לגברי בין לנשי, אף לא לכינוי ולצרוף בעלמא...

ה. שמות לעז שכבר נחשבים שמות ישראל, ואם איכא למימר שבימינו הווי כקודם מתן תורה להקפיד בשמות ישראל דווקא

ובדבר שמות שכבר הושקעו בישראל לחשיבות שמות ישראל, כבר מצינו הרבה גדולי ישראל שנקראו בהלעז. כמו בער ולא דוב, וואלף או וועלוול ולא זאב, ומנעדל ולא מנחם, וליב ולא אריה. ואף אלו ששםם הקודש יהודה, נמי הרבה שנקראו בשם יהודה ליב, קורין אותן רק בשם ליב, וכדומה הרבה שמות, ליכא שום קפידא, מאחר שכבר הושקעו שמות אלו בישראל ונחשבו שמות ישראל. ובכלל בשמות אריה, דוב וזאב, אף שהן מילות דלה"ק, אפשר אין זה שייכות להחשיבם שמות דקודש, שלכן לא עדיפי משמות הלעז, דליב, בער ווואלף. ורק אלו שנמצאו בקראי, שייך להחשיבם שמות דקודש למעליותא. אבל מענדל והענדל לגבי מנחם ומנוח, דג"כ מצינו גדולי ישראל שנקראו בשם הלעז ולא בשם מנחם ומנוח שהם שמות קדש דהוזכרו בקראי, ומ"מ נקרא מענדל והענדל, צריך לטעם שכבר הושקעו להתחשב שמות של ישראל.

ומה שכתבתי בסוף התשובה שם, סברא דיש מקום לומר דהמעלה שלא שינו את שמותן אפשר היה זה קודם מתן תורה, שרק בזה שלא שינו את שמם ולשונם היו ניכרין שהם מבני ישראל, ולא אחר מתן תורה. שכתב מע"כ, ששייך גם עתה שאיכא כאלו שאין להם לא טעם וריח של תורה ומצוות. הנה שייך זה רק לאלו שאינם יודעים כלל מתורה ומצוות, ולאילו הא לא שייך כלל לדבר בזה. ואם אחד יכול להשפיע גם על אלו, ישפיע עליהם באמונה וקיום מצוות, שוודאי עדיפי, ויותר נקל מלהשפיע בענין השמות. אבל בעצם כתבתי סברא זו רק לענין סברא ולא לדינא כדכתבתי שם. והנה ביארתי הענין בביאור גדול ואמיתי על כל מש"כ מע"כ.

ועוד סבה לגאולת ישראל אמרו בשיר השירים רבה (פ' ד') בפסוק גן נעול רב הונא בשם בר קפרא אומר בזכות ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים בזכות שלא שנו את שמם ראובן ושמעון נחתי ראובן ושמעון סלקי ולא היו קורין לראובן רופינוס ולשמעון לא היו קורין לוליבי ולא שנו את לשונם להלן כתיב ויבא הפליט ויגד לאברם העברי וכאן כתיב אלהי העברים וכתוב כי פי המדבר אליכם בלשון הקדש ולא אמרו לשון הרע שנאמר דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו אתה מוצא שהדבר הזה היה מופקד בידם י"ב חדש ולא נמצא שהלשין אחד על חברו ולא נמצא אחד מהם פרוץ בערוה שנא' ויצא בן אשה הישראלית והוא איש מצרי להודיע שבחן של ישראל שלא נמצא בהן רק זאת ע"כ. פירוש המאמר הזה, כי גאולה של מצרים היה בשביל שלא היו מתאחדים עם מצרים, כי אם היו מתאחדים עם מצרים והיה לישראל התחברות עם המצרים לא היו יוצאים משם, שהרי יש להם התחברות עם מצרים ואיך יצאו מתוכם... ולכך זכרו החכמים כי בזכות ארבעה דברים אלו נגאלו ממצרים, כי מאחר שהיו עומדים בתוך מצרים לא כמו הגליות שהם עתה שישראל כבר נעשו לעם כאשר לקחם השם יתברך אליו, ולא יתכן ואי אפשר שיהיה לישראל חבור אל האומות ובודאי הם ראויים לגאולה, אבל במצרים שעדיין לא היו ישראל לעם שהרי לא היו לעם עד שיצאו דכתיב (שמות י"ט) והייתם לי לעם ולא קודם, אם לא היו ישראל שומרים עצמם שלא יגיע להם שינוי בעצמם כבר לא היה להם התחלה שישוּבו לכמו שהיו כי כבר קבלו שנוי בעצמם ונפסד ענינם ונשתנו לגמרי ואין להם גאולה. אבל בשביל שהיו שומרים עצמם והיו בלא שנוי כלל זכו אל הגאולה לחזור כמו שהיו בראשונה

20. משך חכמה שמות פרשת בא פרק יב

ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר. הנה המתבונן יראה כי במצרים נשתכח מהם גופי תורה שהיו "גוי מקרב גוי" 'הללו עובדי עבודה זרה (והללו עובדי עבודה זרה)' - וכן הפרו ברית מילה אמנם הסייגים והגדרים שמרו ביתרון גדול, כמו שאמר במכילתא שלא שינו שמם לא שינו לשונם שלא גילו מסתורין, יעוין שם. לא כן בגלות בבל, היו שומרים גופי תורה, אמנם הסייגים והגדרים עברו, שבניהם היו מדברים אשדודית ושינו שמם והתחתנו עם גויי הארצות, כמו שנאמר בעזרא והנה בימי היות ישראל בגולה העיקר הוא הסייגים והגדרים שלא יתערבו בין העמים. ולכן אמרו (סוטה לו, א) "עד יעבר עמך ה' עד יעבור עם זו קניית", ראויים היו ישראל לעשות להם נס בימי עזרא כדרך וכו', אלא שגרם החטא, פירוש שעברו הגדרים והסייגים...